

Imenička dvojina i množina u prijevodu Matejeva evanđelja Ivana Matija Škarića

Ham, Sanda

Source / Izvornik: **Riječi o riječi i Riječi : zbornik u čast Zrinki Jelaska, 2022, 507 - 528**

Conference paper / Rad u zborniku

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:418022>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-30**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Riječi o riječi i Riječi

Zbornik u čast Zrinki Jelaska

Uredili

Ivan Marković

Iva Nazalević Čučević

Igor Marko Gligorić

Disput
Zagreb, 2022.

Biblioteka
THESAURUS
/17. knjiga/

Nakladnik
Disput, Zagreb

Za nakladnika
Josip Pandurić

Recenzenti
Ana Ćavar
Mario Grčević
Ante Vučković

Godina i mjesec objavljivanja
2022, rujan

CIP-zapis dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001146352

ISBN 978-953-260-442-9

Sadržaj

<i>Predgovor</i>	9
<i>Bibliografija Zrinke Jelaska</i>	19
I. FONETIKA I FONOLOGIJA	
Damir Horga	
Klitički artikulacijski zglob u hrvatskome jeziku	63
Višnja Josipović Smojver	
Što smo to dobro napisali, a krivo izgovorili? Analiza hrvatske prozodije	79
Davor Nikolić	
Fonosemantički potencijali opreke visokih i niskih glasova	99
Diana Tomić – Renata Geld	
Kognitivna fonologija – o znanju, značenju i procesiranju u fonemu	111
II. MATERINSKI I INI HRVATSKI	
Marinela Aleksovski	
Heterogenost – prednost ili nedostatak	129
Marija Bošnjak – Lada Kanajet Šimić	
Sveučilišna škola hrvatskoga jezika i kulture: od Ljetne škole do Hrvatskoga internetskoga tečaja HiT-1	143
Ines Carović – Tena Žganec	
Prepoznavanje neverbalnih znakova emocija u hrvatskome kao inome jeziku	159

Lidija Cvikić Iskazivanje stava glagolima u argumentacijskim tekstovima na hrvatskome kao materinskome i inome jeziku	177
Jelena Cvitanušić Doprinos profesorice Zrinke Jelaska jezičnoj integraciji izbjeglica	191
Marijana Češi Primjena, učenje i poučavanje strategija čitanja	203
Marica Čilaš Mikulić – Milvia Gulešić Machata – Sanda Lucija Udier Načela izrade rječnika u udžbenicima hrvatskoga kao inoga jezika	219
Marina Čubrić Pasivni leksik u Matoševoj noveli <i>Cvijet sa raskršća</i>	235
Gordana Dobravec Interakcija kao obilježje kvalitetnoga jezičnoga unosa	243
Krešimira Gudelj <i>Zaviri</i> u obiteljski idiolekt okomito višejezične djece školske dobi	253
Sandra Jukić Ovladanost pisanjem fonema /c/, /z/ i /s/ na temelju diktiranoga teksta u hrvatskome kao inome jeziku	269
Aida Korajac – Mateusz-Milan Stanojević Strateško konstruiranje frazema sa <i>se</i> u hrvatskome kao inome jeziku	285
Melita Kovačević – Ana Matić Škorić Crtice o istraživanjima jezičnoga razvoja u svijetu i u Hrvatskoj: pogled unatrag i unaprijed	301
Jelena Kuvač Kraljević Sintaktička obrada kod djece s razvojnim jezičnim poremećajem: je li gramatički jednostavno uvijek jednostavno i u obradi govornika?	315
Željka Macan Audiodeskripcija u nastavi inojezičnoga hrvatskoga	329
Maša Musulin Tragajući za jezikom i domovinom. O jeziku hrvatske iseljeničke zajednice u Argentini	341
Jasna Novak Milić Keeping Croatian Alive. Strategies for Fostering Language Maintenance among Australian Croatians	359
Dunja Pavličević-Franić Inojezični hrvatski – izvanjski i unutarnji pogled na nasljedni jezik	373

Ljudmila Vasiljeva Komunikacijska usmjerenost udžbenika i rječnika za p(r)oučavanje hrvatskoga jezika kao stranoga	385
Ivana Vidović Bolt Frazeodidaktički postupci u hrvatskom kao inom	395
III. HRVATSKI GLAGOLI	
Tomislava Bošnjak Botica – Gordana Hržica – Sara Košutar Korpusna analiza brojnosti hrvatskih glagolskih vrsta	409
Ranka Đurđević Glagoli <i>željeti</i> i <i>htjeti</i> kao prijelazni i modalni u hrvatskome	431
Zrinka Kolaković Imperfektivne izvedenice dvoaspektnih glagola: uporaba u aspektnim rečeničnim funkcijama	441
IV. BIBLIJA I NJEZINI PRIJEVODI	
Taras Barščevski »Sveto pismo za narod na njegovom predivnom te svima razumljivom jeziku«. Povijest prijevoda Svetog pisma Starog i Novog zavjeta na ukrajinski jezik Ivana Homenka (1963)	467
Mario Cifrak <i>De septem verbis a Christo in cruce prolatis</i> . Pobožnost tri sata Kristove agonije	487
Emilija Crvenkovska Koncept logosa (λόγος) i njegov odraz u nekim južnoslavenskim prijevodima Biblije	501
Sanda Ham Imenička dvojina i množina u prijevodu <i>Matejeva evanđelja</i> Ivana Matija Škarića	507
Tanja Kuštović <i>Kao što košuta žudi za izvor vodom</i> (Psalam 41). U dva glagoljska i jednom ćiriličkom i jednom latiničkom spomeniku	529
Velimir Piškorec <i>Ružico zlamenita</i> . O leksičkoj sličnosti na primjeru Lauretanskih litanija	545
Dean Slavić Deborah kao proročica, sutkinja i pjesnikinja	577

Mateo Žagar

Bilješke uz usporedbu hrvatskih biblijskih prijevoda u ranom novovjekovlju. Na primjeru *Hvalospjeva ljubavi* iz I. poslanice Svetoga Pavla Korinćanima 13,1–13 595

V. VARIA**Ivančica Banković-Mandić – Vladimira Glasnović**

Svi tonovi plave u Dinamovim navijačkim pjesmama 629

Irina Budimir – Damir Mišetić

O problemima leksikografske obradbe frazema u hrvatskome jeziku 639

Suzana Coha

Functions and Contradictions of the Illyrian Ideological, Cultural and Linguistic Programme of the Croatian National Revival 653

Katica Krešić

Fojnički rukopis latinske gramatike u odnosu na franjevačku slovopisnu tradiciju i hrvatsko gramatičko nazivlje 671

Manuela Krnić – Tatjana Pišković

Hrvatski leksemi s najviše značenja 685

Ivana Kurtović Budja – Josip Lasić

Što se gledalo od Plenuma (1966) do Ustava (1974). Jezični i kulturni identitet hrvatskih igranih serija 709

Ivan Marković

To je ona druga slika. Jezični kozmos oca jednoga mlinara iz 20. stoljeća 721

Ivo Pranjković – Lada Badurina

O jednom manje poznatom jezičnom savjetniku 761

Petar Vuković

Složeni prijedlozi u suvremenom hrvatskom jeziku 769

Autori u ovome zborniku 789

Sanda Ham

IMENIČKA DVOJINA I MNOŽINA U PRIJEVODU MATEJEVA EVANĐELJA IVANA MATIJA ŠKARIĆA

Cilj je ovomu radu utvrditi upotrebljava li Ivan Matij Škarić u svom prijevodu *Svetoga pisma – Matejeva evanđelja* (1860) – različite padežne imeničke nastavke uz brojeve dva, tri, četiri (bez obzira je li broj eksplicitan ili implicitan), a različite za imeničku množinu. Dakle, želi se utvrditi razlikuje li se padežnim nastavcima dvojina od množine, odnosno je li u Škarića dvojina gramatička kategorija. Škarićev padežni sustav uspoređuje se s padežnim sustavom u Babukića (1836, 1854), Stazića (1850) i Volarića (1852). Pozornost se obraća na i kritike Škarićeva jezika, osobito kritike padežnih oblika u Škarića, koje je u *Nevenu* (1858) objavljivao Ivan Črnčić.

Ključne riječi: Ivan Matij Škarić, *Sveto pismo*, *Matejevo evanđelje*, dvojina, množina

Posveta

Ovaj rad posvećujem Zrinki o njezinu 65. rođendanu. Osim jezikoslovlja, hrvatskoga jezika i prijateljstva, povezuje nas i njezin otac profesor Stjepan Babić – moj mentor kojemu sam postala suradnicom i kroz suradnju bliskom osobom, i to ne samo njemu nego i Zrinki.

Tema rada nije slučajno izabrana – jezikoslovna je i na građi *Matejeva evanđelja* iz *Svetoga pisma* Ivana Matija Škarića (1860). Puni je naslov *Sveto pismo staroga i novoga uvita iz latinskoga s obzirom na matične knjige izbistreno i iztumačeno po Ivanu Matiju Škariću, svetoga bogoslovja naučitelju, Slog deveti, koj sadržaje Evanjelje po Matiju, Evanjelje po Marku, Evanjelje po Luki*.

Zrinka je 22. travnja 2016. u Postirama, rodnom Škarićevu mjestu, održala predavanje o Škariću i njegovu *Svetomu pismu*; okupljenima je čitala dijelove njegova osobitoga svetopisamskoga ikavskoga prijevoda. Uz jezikoslovlje i hrvatski jezik vjera je stalnica u Zrinkinu životu, a tako je bila i u životu njezina oca. *Matejevo evanđelje* uz vjersku ima i simboličnu vrijednost za oboje – tu je zapisana molitva *Očenaš*.

Očenaš je potaknuo Profesora na pisanje znanstvenoga rada *Jezik Rituala rimskoga – važna sastavnica u razvoju hrvatskoga književnog jezika* (Babić

1990), ali i za posve osobni, emotivni doživljaj hrvatskoga jezika. Svoj odnos prema povijesti hrvatskoga jezika S. Babić na neobičan je, ali nadahnut i jasan način opisao u svojoj knjizi *Razmišljanja o Bogu i patnji* (Babić 2005). Riječ je o duhovnom i emotivnom doživljaju *Očenaša* koji u S. Babića prerasta u racionalni, jezikoslovni:

Moj jezikoslovni pogled nije se više mogao rastaviti od te molitve. Ta divna molitva izrečena je čistim hrvatskim jezikom bez ijedne tuđice, kao da je nastala u duši hrvatskoga pjesnika. A izvorno nije hrvatska. Prevedena je na hrvatski... Moj jezični pogled ugledao je novo svjetlo kad sam 1971. u pretisku Vrančićeva rječnika iz 1595. vidio da Očenaš u njemu ima gotovo današnji oblik.

Oče naš, koji jesi na nebesih, sveti se ime tvoje, pridi kraljevstvo tvoje, budi volja tvoja. Kako na nebu tako i na zemlji. Kruh naš svagdanji daj nam danas. I otpusti nam duge naše, kako i mi otpušćamo dužnikom našim. I ne uvedi nas u napast, da oslobodi nas od zla. Amen.

Očenaš je tako za mene postao izraz povijesti hrvatskoga književnog jezika. Moli se s neznatnim izmjenama najmanje četiri stotine godina. Postao je za mene dokazom da nikakva prijeloma u razvoju hrvatskoga književnog jezika polovicom 18. stoljeća nije bilo. Nekoliko sam puta navodio Očenaš kao dokaz toj tvrdnji. (Babić 2005: 91–92)

Ako znamo da je Profesor

(...) radoznao da vidi što se to u Hercegovini događa, godinu dana nakon ukazanja Gospe u Međugorju sa suprugom pohodio to maleno, danas tako poznato mjesto, došlo mu je da dade svojevrсни zavjet za kćer – da će svaki put kada prođe kroz Kamenita vrata, izmoliti za nju jednu Zdravo Mariju. Nije ni znao da je bila na jako opasnu putu. Godinama se plod nije jasno vidio sve dok nije postao saborski zastupnik pa je dva ili čak četiri puta dnevno prolazio kroz Kamenita vrata. I tada se obratila i vratila crkvi, na isti nadnevak kada je krštena, na Srce Marijino. Tek joj je tada, nakon vjenčanja, rekao da je za nju molio jedanaest godina. Spomenut ću i kako je jednom, kada je ona rekla da bi voljela imati kapelicu kraj kuće, rekao: *Vidim da sam premolio za tebe, da sam previše molio!* Poslije je redovito molio i za drugu kćer, onu koja je osjetila poticaj Duha da ga tjedan dana prije smrti obiđe i pozove sve da se oprostite s njime. Onako kako ih je on učio – molitvom. Eto, vidite kakva je snaga očeve molitve. Očevi, molite za svojju djecu! (Lazić 2021: 159–160)

jasnije će biti u čemu vidim simboliku *Očenaša* pa onda i zašto *Matejevo evanđelje* izabirem za građu ovoga rada i posvećujem ga Zrinki:

8. Ne budite dakle prilični njim, jer vaš otac zna što-vam-je potribito prije nego-ga uzmolite:
9. Vi-ćete dakle moliti ovako: otče naš, koj-si na nebesih, neka bude svećeno ime tvoje.
10. Neka pride kraljestvo tvoje. Neka bude izpunjivana volja tvoja kako na nebu tako i na zemlji.

11. Kruh naš svakdanji daj-nam danas.
12. I odpusti-nam duge naše, kako i mi odpuštamo dužnikom našim.
13. I ne uvedi-nas u napast, dali izbavi-nas od zla. Amen. (Škarić 1860, IX: 61–63)

O pravopisu i jeziku kojim je zapisano *Matejevo evanđelje* i *Očenaš* bit će riječi u nastavku ovoga svečarskoga rada.

Uvod

Ivan Matij Škarić autorom je drugoga hrvatskoga tiskanoga prijevoda *Svetoga pisma: Sveto pismo Staroga i Novoga uvita*. Prijevod je objavljivan od 1858. do 1861. u 70 sveščića (snopića) koji su ukoričeni u 12 knjiga: osam knjiga *Staroga zavjeta* i četiri knjige *Novoga zavjeta*.¹ Osobitost je njegova prijevoda ponajprije u tome što je ikavski, ali štokavski stiliziran, a kako će opis padežnoga sustava u ovom radu pokazati, stilizacija je prema jezičnim načelima zagrebačke škole.

Prijevod je neobično opširan, obasiže 6 200 stranica teksta i XXXIV stranica predgovora, a većinu teksta čine bogati komentari. Poprilici je komentara 5 000 stranica. Naime, Škarić je prevodio »iz latinskoga s obzirom na matične knjige«,² služio se i različitim njemu suvremenim prijevodima, a ta je širina literature iznjedrila bogatstvo teološke, filozofske, filološke, povijesne i opće-kulturne misli 19. st. kojom Škarić u komentarima prati biblijsku riječ. Škarićevi su komentari nesputani *Vulgatom* i drugim biblijskim izvorima pa su i oni važan prinos poznavanju hrvatskoga književnoga jezika u 19. st. Prijevod je Škarićev moguće usporediti s *Vulgatom* i izvornicima, sa starijim hrvatskim prijevodima (tiskanim i/ili rukopisnim), s različitim europskim prijevodima iz Škarićeva i našega doba, ali jezik komentara samosvojan je i pripadajući Škariću i u tom je smislu neusporediv.

O prijevodu *Svetoga pisma* Ivana Matija Škarića pisalo se u nas, a sve što se pisalo od prvoga spomena Škarićeva prijevoda u *Gazetti di Zara* 9. kolovoza 1842. pa do danas, pokušale smo okupiti i komentirati Dubravka Smajić i ja u trija radovima (Ham i Smajić 2018, 2019, 2020) *Čitatelja*, u potrazi za literaturom i različitim mišljenjima o Škarićevu prijevodu, upućujem na te radove. Mišljenja se kreću od izrazito loših kritika njegova jezika (Črnčić 1858), do pohvala koje kažu da je njegov prijevod posljednje veliko ikavsko djelo u 19. st. (Vince 1990). U tim trija radovima pisale smo o Škarićevu jeziku viđenom očima kritike, ali ne i o jeziku samomu. Kritika je Škarićevih suvremenika bila doista nemilosrdna,

¹ Od 2019. cijelo se Škarićevo Sveto pismo može pronaći digitalizirano na poveznici https://archive.org/details/svetopismostarogainovogauvitaslog1-12ivanmatijaskaric/01_sveto_pismo_staroga_i_novoga_uvita_slog_prvi_1858-ivan_matija_skaric/

² Potpuni naslov svake knjige glasi ovako: *Sveto pismo Staroga i Novoga uvita iz latinskoga s obzirom na matične knjige*. Uz *Vulgatu* služio se »matičnim knjigama«, odnosno hebrejskim, aramejskim i grčkim izvornikom. Potanke podatke o izvornicima vidi: Vidović (2003), Babić (2018), Lujčić (2018: 26–27).

prednjačio je Ivan Črnčić u svojim potankim i argumentiranim raščlambama Škarićeva jezika. Škarić je pod utjecajem kritike mijenjao svoj jezik, dotjerivao ga i prepravljao. *Neven* na str. 448. 1858. donosi vijesti:

— U Kat. Listu čitamo kako je g. Škarić, dvie lepenke bio poslao u Djakovo da se izprave; ali radi golema izpravljanja g. je biskup djakovački predložio neka bi Nj. Uzoritost g. kardinal pozvao gosp. Škarića, da ne izdaje sada sv. pismo, nego neka dodje u Zagreb, pa da se tu u sboru izkusnih i vještih muževa, koje bi Nj. Uzoritost naznačit izvolila, djelo svoje što se jezika tiče popravi, te popravljeno tiska. Sad smo čudni, što će g. Škarić... Dalje javlja isti dopisnik, da je g. Škarić počeo popravljati svoj prievod Sv. pisma, i to počeo je od Jozuje; počeo je prije nu po svoju ponjegdje je ostavljao, al od ove knjige padeži su svi u redu niti mu može tko prigovoriti, i da mu se jedini drugi padež višebroja ne dopada. Već je doba, da se u tom složimo, al na bolje ne na gore. Što se tiče spreznja, i to je na više mjesta popravljeno, nu još ima nješto toga kao i u slogu popraviti. Pokraj svega toga misli, da je prievod sada mnogo bolji.

Budući da je svoj prijevod Škarić popravljao od druge knjige («Jozua» u Škarića je Jošua, odnosno *Knjiga Jošue*), preostalih 10 knjiga više nije bilo na udaru kritike; kritike su zamrle krajem 1858., a najoštriji kritičar Črnčić postaje zadovoljan Škarićevim prijevodom:

Dragi čitatelji! sada znate kakov je 11 “snopić,, obučen je po Slovjensku, pak ga i oni mogu razumjeti, koji i ne znaju matice. Hvala Pr. g. prevodilcu! Neka gg. Predbrojenici šalju novac, proseći ga i moleći, da i ono izpravlja što je ostalo neizpravljeno u svom svezku, jer Sveto Pismo nije kakovo takovo djelo, a kasno je za građom zvonit. (Črnčić 1858: 575)

Zadovoljstvo je Črnčićovo ponaprije u tom što je Škarić prihvatio njegove savjete u svezi s imeničkim padežnim nastavcima za dvojину i množinu, a kako su baš ti nastavci bili razlogom kritika, ne samo Ivanu Črnčiću nego i Vinku Pacelu, Andriji Staziću i Stjepanu Ivičićevu,³ ovdje ću potanko prikazati Škarićevu upotrebu imeničkih oblika u dvojini i množini u *Matejevu evanđelju*.

Imenička dvojina i množina u suvremenom hrvatskom jeziku kao praktično i teorijsko pitanje

Za govornike suvremenoga hrvatskoga jezika padežni oblici dvojine i množine u imenica nisu praktično pitanje, nema dvojbi u upotrebi. Naime, nema izbora između imeničkoga oblika u svezi *dva*, *tri*, *četiri stola* i kojeg drugog oblika jer takav izbor u hrvatskom jeziku više ne postoji. Isto tako nema izbora između imeničkoga oblika u *dvama*, *trima*, *četirima stolovima* i kojeg drugog oblika jer se u svezi *dvama*, *trima*, *četirima stolovima* imenica danas ne može izreći kojim drugim padežnim oblikom.

³ Opširnije o tim kritikama vidi: Ham i Smajić (2020).

Suvremenoj je jezikoslovnoj teoriji dvojina zanimljiva. Postoji li uopće u suvremenom jeziku dvojina? Koji naziv upotrijebiti? Dvojina, dual, malina, paukal? (Katičić 1986: 73, 433, Marković 2013: 234). Je li u *dva kralja* imenica u nominativu dvojine ili genitivu jednine? Treba li dvojину izdvajati kao posebnu sklonidbu? To su pitanja koja zaokupljaju suvremene teoretičare i na njih se različito odgovara – u Silić-Pranjkovića (2007: 141) uz brojeve *dva, tri, četiri* dolazi imenica muškoga ili srednjega roda u genitivu jednine, u Barić i dr. (1997: 101), Katičića (1986: 73), Babića i dr. (2007: 303), Markovića (2013: 233) riječ je o nominativu dvojine koji se oblikom ne razlikuje od suvremenoga genitiva jednine. Mihaljević govori o morfološkom ostatku dvojine vidljivom u nominativu i akuzativu imenica muškoga roda »gdje se uz brojeve dva, tri i četiri pojavljuju oblici genitiva jednine« (Mihaljević 2014: 24). Marković (2013: 493) nudi, uz jedninu i množinu, i posebnu sklonidbu dvojine.

Teorijsko je pitanje i što je čemu atribut u svezi *dva kralja* – imenica broju ili broj imenici (Marković 2013: 495). To je doista teorijsko pitanje koje govornici ne će postaviti – bez obzira što je čemu atribut (koja riječ kojoj otvara mjesto u rečenici) (Katičić 1986: 443), sveza je ista – za govornike je bez mogućnosti izbora (jer je jedina) pa ne dovodi do upotrebnih nesigurnosti i dvojba.

Praktično je pitanje suvremenomu govorniku pitanje sročnosti subjekta i predikata ako je subjekt broj *dva, tri, četiri* ili su ti brojevi dijelovi subjektne sveze s imenicom, a predikat je izrečen kojim oblikom koji ima različite oblike za rod. Hoćemo li reći *dva, tri, četiri kralja su došla* ili *su došli*? U upotrebi se potvrđuje različita sročnost, a u Babića brojni su primjeri iz hrvatskih književnika koji to pokazuju:

odakle *su se vidjela* ona *dva jezerca* (D. Šimunović, Porodica Vinčić, 417), Prema njemu, na drugoj prečki, *radila su tri čovjeka* (Nazor, Požar)... *Tri su pogodili*, a jedan je promašio. (Kikić, 142)... pred nama *su bila još dva Nijemca*. Teško *su disali* (Šoljan, Izdajice, 32). (Babić, 1998: 69–70)

Ako dvojina postoji u imenica, postoji li u glagola? Može li glagol biti, primjerice, u perfektu dvojine *radila su tri čovjeka* ili je perfekt *radila su tri čovjeka* srednji rod množine. Da je glagol u srednjem rodu množine, tvrdi se u Babića (1998: 69), Silić-Pranjkovića (2007: 298) i Markovića (2013: 495).⁴ O miješanoj sročnosti – spona *su* u množini je, a glagolski pridjev *radila* u jednini ženskoga roda – govori se u Katičića (1986: 73). Međutim, sročnost ne mora uopće biti gramatička – dakle ne mora biti ni (pretpostavljena) dvojina, ni srednji rod množine, ni miješana sročnost – nego može biti sročnost prema značenju (semantička): *dva Nijemca teško su disali*, u množini muškoga roda.

U svoj se navedenoj različitosti potvrđuje ipak nešto isto – ni u jednom opisu suvremenoga jezika ne nudi se dvojina, uz jedninu i množinu, kao broj u

⁴ Mihaljević (2014: 25) iznosi potanki pregled i tumačenje različitih pogleda.

glagola, pa tako ni u subjektno-predikatnoj sročnosti sa subjektima koji su u dvojini (a za subjekte se izrijekom kaže da su u dvojini): kada je o subjektno-predikatnoj sročnosti riječ, literatura spremno nudi nekoliko odgovora, ali ni jedan od njih nije da je riječ o predikatu u dvojini; za suvremeni se jezik općenito smatra da ne poznaje dvojину u glagola.

Imenička dvojina i množina sredinom 19. st. kao praktično i teorijsko pitanje

Govoriti o dvojini i množini u 19. st. znači govoriti i o načelima različitih filoloških škola, odnosno, različitih slovničara.⁵ S obzirom na to kojega slovničara zapitamo o dvojini i množini, odgovori će biti različiti. Budući da je u središtu ovoga opisa Škarićev tekst iz 1860., a znamo da je taj tekst bio »popravljen« do 1858., pozornost ću obratiti na slovnice na koje kritičar Ivan Črnčić upućuje Škarića – na slovnice Vjekoslava Babukića (1836, 1854) i Frana Volarića (1852). Budući da se u kritiku i raspravu s Črnčićem uključio i Andrija Stazić, valja vidjeti što on u svojoj *Grammatici della lingua illirica* (1850) govori o imeničkoj množini i dvojini.

Ivan Črnčić najuporniji je Škarićev kritičar.⁶ U *Nevenu* je 1858. objavio čak šest članaka kritikâ, u *Jadranskim vilama* 1859. jedan; ukupno dvadesetak stranica argumentirane i oprimjerene kritike.

Črnčićeve su zamjerke Škariću brojne, a ovdje navodim samo one koje se tiču imeničke dvojine i množine. Dakle, Črnčić zamjera Škariću što upotrebljava nastavak *-ah* ili *-a* u genitivu množine (genitivi množine u Škarića su *sto i trideset godišta, onih bogova*, a Črnčić traži *sto i trideset godišta, onih bogov*), a samo u nekoliko primjera nastavak *-ø* (*sinov, porodov*); što upotrebljava nastavak *-im* ili *-ima* za dativ množine (*k Judeim* umjesto *k Judeom*, *daje kraljima* umjesto *daje kraljem*); što za dativ i instrumental množine ima jednake nastavke; što nema poseban nastavak za lokativ množine, nego mu je jednak kao za dativ ili instrumental; što nema lokativa, nego mu je umjesto lokativa dativ; što ne upotrebljava posebne nastavke za dvojину, nego u množini upotrebljava nastavke za dvojину; što nema dvojину; što u jednosložnih imenica a-vrste upotrebljava dugu množinu i u ostalim padežima, a ne samo u genitivu množine (I jd. u Škarića: *bogovom, sinovom*, a Črnčić se zalaze za *bogom, sinom*). Poslije četvrtoga dijela Črnčićeve kritike *Neven* objavljuje i odgovor Andrije Stazića. Budući da Črnčić Stazića izrijekom ne spominje u svojim kritikama, čini se da se Stazić ipak osjetio p(r) ozvanim uplesti se u raspravu. Tomu je tako ponajviše zbog Črnčićeve upornoga ponavljanja da hrvatski jezik ima lokativ množine i da lokativ množine ima svoj

⁵ *Slovnica* i *slovnica* uobičajeni su hrvatski nazivi u prvoj polovici 19. st. za gramatiku i gramatičara. Tek pojavom vukovskih gramatika šire se i među hrvatskim jezikoslovcima nazivi *gramatika* i *gramatičar* (Ham 2006).

⁶ Potanko u Črnčićevoj kritici i Črnčićevoj raspravi sa Stazićem vidi: Ham i Smajić (2020).

posebni nastavak *-ih*, da su lokativ i dativ različiti padeži i u jednini i množini, da su dativ, lokativ i instrumental množine padeži s različitim padežnim nastavcima, nesinkretiziranima, onako kako ih propisuje zagrebačka škola, da hrvatski jezik ima dvojину imenskih riječi, ali i glagola, da imenske riječi u dativu, lokativu i instrumentalu dvojine imaju nastavke *-ima*, *-ama* i da upotreba tih nastavaka za množinu znači potiranje dvojine. Usuprot tomu Stazićeva gramatika (1850) broji samo šest padeža u jednini i množini, lokativa u Stazića nema, izjednačen je s dativom. Genitiv množine ima nastavak *-ah*, dativ množine nastavak *-im*, a instrumental množine *-ima*, *-ama*. (Stazić 1850: 48). Dvojину Stazić ne bilježi. Budući da je riječ o morfološkim obilježjima koja Črnčić ponajviše kritizira u Škarića, naravno da se Stazić osjeća p(r)ozvanim.

Iz kratkoga prikaza rasprave oko Škarićeva prijevoda zaključuje se da je dvojina sredinom 19. st. za hrvatske jezikoslovce i pisce (govornike) bila ne samo teorijsko pitanje nego i praktično – od pisca (govornika) traži se razlikovati dvojину od množine padežnim nastavcima i glagolskim oblikom. Ako teorija prihvaća da dvojina postoji, oblikuje ju posebnim padežnim nastavcima (različitim od množine) i očekuje se da se ti nastavci tako i primjenjuju, da budu u upotrebi. Ako pak teorija smatra da dvojina ne postoji, oblikuje množinu posebnim nastavcima (ne vodeći brigu o mogućem sinkretizmu množine i dvojine) i očekuje se da ti množinski nastavci budu u upotrebi. Kojoj god se teoriji priklonili, praktična joj je vrijednost nezanemariva – naime, sredinom 19. st. postoji izbor između morfoloških likova *kraljevima*, *kraljem* i *kralji*. Riječ je o pet mogućih padeža izrečenih trima nastavcima: *kraljev-ima* može biti dativ i instrumental dvojine, *kralj-em* može biti instrumental jedine i dativ množine, a *kralj-i* nominativ, vokativ ili instrumental množine. Naravno, kontekst u konkretnom tekstu u kojem bi se ti oblici mogli pojaviti, omogućuje prepoznavanje padeža. Slijedimo li, primjerice, Babukića i Volarića, rečenica »Došli su s *kraljevima*« znači »Došli su s *dvama kraljevima*« (jer ta dva slovničara propisuju slobodnu dvojину); slijedimo li Stazića, *kraljevima* u istoj rečenici znači više od *dva* (jer Stazić ne priznaje dvojину, a instrumentalu množine pridodaje nastavak *-ima*).

Imenička dvojina i množina u Babukića i Volarića

Črnčić izrijekom navodi samo dva hrvatska gramatičara koja bi Škariću trebala poslužiti da se ugleda na njih, a oba su slovničari zagrebačke škole: Babukić (1836, 1854)⁷ i Volarić (1852).⁸ Mažuranića Črnčić ne spominje, iako su njegovi Temelji (1839, ²1842) u svoje vrijeme poznati i izvrsno prihvaćeni (Moguš 1978). U svim je trima slovnica ista književnojezična stilizacija i u svim

⁷ O dvojini i množini u Babukića, općenito o Babukićevim slovnica i Babukićevu djelu, vidi: Tafra (1993).

⁸ Opširnije o Volarićevoj slovnici i njezinu mjestu među hrvatskim slovnica vidi: Vince (1990), Ham (2006).

se trima slovnica opisuje dvojnina kao živa gramatička kategorija, različita i značenjem i padežnim nastavcima od množine, tako da Črnčićevo izostavljanje Mažuranića ne mijenja narav kritike, a ni teorijsku postavku o razlikovanju dvojnine od množine padežnim nastavcima.

Između Babukićeva i Volarićeva pogleda na dvojinu nema bitnih razlika. U Babukića je naziv *broj dvojni* (1836: 29), *dvobroj*, *dvojstveni broj* (*dualis numeralis*, *Zweizahl*) (1854: 156, 172, 197), u Volarića *dvojstveni broj* ili *dvobrojni* (1852: 35). Oba slovnika propisuju slobodnu dvojinu, osobito parnu. Naravno, ne služe se tim nazivima jer oni pripadaju suvremenoj teoriji (Mihaljević 2014: 26–27), ali Babukić govori o dvojnini imenica koje znače predmete, o *parovnoj* dvojnini:

koji se u naravi *parovno* (po dvoje, objecta bina, paarweise) nalaze, n. p. *oči* (dva oka), *uši* (dva uha), *pèrsi* (i *pèrsá*, n. p. mjesto dva pèrsa); *pleći* (i *plecá* n. p. mjesto dva pleća); *noge* (m. dvě noge), *ruke* (m. dvě ruke). (Babukić 1954: 198)

a oba slovnika govore da se imenica može upotrijebiti i bez broja *dva*, dakle, suvremeno rečeno – u slobodnoj dvojnini. Primjeri dvojninske sklonidbe svih triju imeničkih vrsta dani su bez brojeva, oprimjerenje su same imenice. U Tablici 1. navodim sklonidbu dvojnine prema Volariću⁹ (1852: 35–36) imenica *igrač*, *bok*, *stado*, *ruka*, *noga*, *oko*, *uho*:

Tablica 1. Sklonidba dvojnine u Volarićevoj slovnici (1852: 35–36).

	a-vrsta			e-vrsta		i-vrsta	
N ¹⁰	igrača	boka	stada	ruci (ruke)	nozi (noge)	oči	uši
G	igračuh	bokuh	staduh	rukuh	noguh	očuh	ušuh
D	igračima	bocima	stadima	rukama	nogama	očima	ušima
A	igrača	boka	stada	ruci (ruke)	nozi (noge)	oči	uši
V	igrača!	boka!	stada!	ruci! (ruke!)	nozi! (noge!)	oči!	uši!
L	(u) igračuh	bokuh	(u) staduh	(o) rukuh	(o) noguh	(u) očuh	(u) ušuh
I	(s) igračima	bocima	(sa) stadima	(s) rukama	(s) nogama	(s) očima	(s) ušima

Ostavljam po strani pitanje (i odgovor) izgovara li se završno *h* u nastavcima *-uh*, *-ah*, *-ih*, *-iuh* ili je samo znakom duljine. Za ovaj je rad to nevažno (ali ne i uopće) jer rad opisuje pisani jezik, a ne govoreni: završno nastavačko *h* važno je pri izgovoru bez obzira izgovara li se ili označuje duljinu prethodnoga glasa. Dokazuju to i, primjerice, Kanižličevi stihovi u kojima se rima ostvaruje neizgo-

⁹ Preglednije su i zornije oprimjerene imeničke vrste i sklonidbe unutar njih nego u Babukića.

¹⁰ Padeže nazivam suvremenim našim nazivima. Babukić umjesto lokativa ima praepozicional (padež s prijedlozima), a Volarić se služi nazivima: imeniteljni, roditeljni, dateljni, tužiteljni, zvateljni, predložni ili mjestni, tvoriteljni ili društveni (Volarić 1852: 19).

vorom završnoga *h*: *rika/vojnika*h → *rika/vojnika*; *krilih/cvili* → *krili/cvili*, *desi/nebesih* → *desi/nebesi*:

Bitche ovdi kervi danas joshter *rika*,¹¹

Gdi toliko vervi perjatih *vojnika*h

Pod nyom Cerna Zgoda, illi s-cernim *krilih*

Udes nasheg Roda neprijately, *cvili*.

Shto je Udes? Kako komufe shto *desi*

Sugyeno je tako nyemu na *nebesih*¹²

Budući da Škarićevo *Sveto pismo* nije u rimovanim stihovima, teško je pretpostaviti ili tvrditi je li *h* izgovorno ili je samo (pravopisni) znak duljine.¹³

U Babukića su nešto drugačiji padežni nastavci, za a-vrstu ne navodi posebne nastavke za genitiv i lokativ, smatrajući da se »izgubiše« i da se mjesto njih upotrebljavaju oblici za nominativ dvojine. Izuzima imencu *bok* koja ima genitiv i lokativ s nastavkom *-uh*: *bok-uh*. U e-vrsti Babukić u nominativu (i sinkretiziranim padežima) nema nastavak *-i* kao Volarić (pa ni sibiliziranu osnovu), nego je nastavak *-e*: *ruke*, *noge*. Budući da je Babukićeva književnojezična stilizacija u svoje doba proširena i ugledna, njegovim normativnim rješenjima valjda dati prednost u ovom opisu.

Oba slovnichara za množinu propisuju iste nastavke; u Volarića je i u dvojini i u množini isti primjer: *igrač* (Volarić 1852: 22), pa se u Tablici 2. usporedbe radi navodi množina te imenice i zornosti radi opetuje se dvojina. Ovdje nema razlika između dvojine u Babukića i Volarića.

Tablica 2. Dvojina i množina imenice *igrač* u Volarićevoj slovnici (1852: 22, 35).

	dvojina	množina
N	igrač-a	igrač-i
G	igrač-uh	igrač-ah
D	igrač-ima	igrač-e-em
A	igrač-a	igrač-e
V	igrač-a!	igrač-i!
L	(o) igrač-uh	(o) igrač-ih
I	(s) igrač-ima	(s) igrač-i

Tablica 3. prikazuje padežne nastavke za dvojinu i množinu svih triju imeničkih vrsta, prema Babukićevoj slovnici (1854: 173).

¹¹ U svim su primjerima-navodima u ovom radu kurzivirane, i na taj način istaknute, one riječi koje koje primjeruju.

¹² Opširnije vidi: Ham (2022: 254).

¹³ Zanimnoga čitatelja upućujem na mišljenje Škarićevih suvremenika – Babukić (1854: 191).

Tablica 3. Padežni nastavci za dvojину i množinu u Babukića (1854: 173).

	a-vrsta		e-vrsta		i-vrsta	
	dvojina	množina	dvojina	množina	dvojina	množina
N	-a	-i, -a	-e	-e	-i	-i
G	-(uh)	-ah	-uh	-ah	-iuh	-ih
D	-ima	-em, -om ¹⁴	-ama	-am	-ima	-im
A	-a	-e, -a	-e	-e	-i	-i
V	-a	-e, a	-e	-e	-i	-i
L	-(uh)	-ih (-ieh) ¹⁵	-uh	-ah	-iuh	-ih (-ieh)
I	-ima	-l	-ama	-ami	-ima	-mi

Usporedba sa suvremenim jezikom potvrdit će točnost slikovite Markovićeve bilješke:

Zanemarujemo dijakronijsku činjenicu da su mnogi današnji hrvatski pluralni gramatemi upravo dualni po podrijetlu (npr. *-ima* u *a*-deklinaciji, *-ama* u *e*-deklinaciji, *-iju* u *i*-deklinaciji), što je samo po sebi veoma zanimljivo (zanimljivo je da su se gramatemi iz paradigme koja je nestala nametnuli onoj koja je ostala). (Marković 2013: 233)¹⁶

Gornje su tablice preuzete iz slovnica (a ne žive upotrebe, odnosno prakse). U književnojezičnoj se stilizaciji u slovnica i gramatikama gramatemi (ovdje: padežni nastavci) ne gube sami od sebe, nego je i njihovo postojanje i njihovo nestajanje učinak svjesnoga i namjernoga rada slovničara i gramatičara (ili slovnika i gramatika); norma ne nastaje i ne nestaje sama od sebe. Zbog toga se treba zapitati – što se promijenilo u književnojezičnoj stilizaciji da je dvojina krajem 19. st. nestala iz hrvatskih gramatika i da su zavladao sinkretizirani padežni nastavci (»dualni po podrijetlu«) umjesto množinskih nesinkretiziranih. Je li bila samo dijelom teorije (mrtvo slovo na slovnika i papiru) ili je bila i upotrebnost? Na posljednje pitanje odgovorio je djelomice i Črnčić ispisujući u svojoj posljednjoj kritici (1858: 575) hvalospjev Škarićevu prijevodu *Svetoga pisma*, a ponajviše jer je Škarić prihvatio njegove savjete o dvojini i množini; prema Črnčiću i *Viestima* iz *Nevena* Škarić svoje padežne oblike popravlja i dotjeruje u skladu s preporučenim oblicima za dvojinu i množinu.

Kada je o sročnosti predikata sa subjektom u dvojini riječ, govoreći o broju u glagola, Babukić jasno kaže:

¹⁴ Nastavci ovisni o prijeglasu.

¹⁵ Nastavak *-ieh* za muški rod.

¹⁶ Marković *sklonidbom* naziva imeničku promjenu koju ja ovdje nazivam *vrstom*. Sadržaj je obaju naziva isti.

Broja imamo *dvá: jedinstveni i množtveni*. – *Dvobrojni* (dual) sačuvao se je samo u pričaštjih i u vršmenih iz pričaštjah sastavljenih, i to se jošte očituje samo u mužko-me spolu, n. p. mí (ili bolje *nás*) *dva smo bila* (m. bili) u Beču. – Oná *dva izgubljena pèrstena našla su se* ili *našasta su*. (Babukić 1854: 270)

Suvremena teorijska dvojba je li u *Dva kralja su došla* gramatička sročnost – srednji rod množine ili miješanja sročnost – spona u množini, a glagolski pridjev¹⁷ u ženskom rodu jednine, jednostavno nestaje ako se prihvati Babukićevo tumačenje – riječ je o predikatu u dvojini. Upotrebna dvojba između *Dva kralja su došla* i *Dva kralja su došli* isto tako nestaje – prednost valja dati dvojini. Međutim tako je sredinom 19. st. u hrvatskim slovnicama, danas se u suvremenim gramatikama opisuje drukčije.

Imenička dvojina i množina u Škarićevu Matejevu evanđelju

Hrvatsko jezikoslovlje upoznato je s kategorijom dvojine u hrvatskim tekstovima 13.–18. st.,¹⁸ ali izostaje opis u tekstovima 19. st. Do sada je napisano nekoliko monografija o jeziku književnika 19. st.,¹⁹ ali u tim se monografijama o dvojini ne govori. Uz to, riječ je o književnicima koji su stvarali u drugoj polovici 19. st. (Šenoa, Kovačić, Gjalski, Kozarac), a Škarićev prijevod pripada prvoj polovici i/ili sredini 19. st. S obzirom na brojne i nagle mijene u hrvatskom književnom jeziku 19. st. za valjan je sinkronijski opis pojedinoga teksta važno čak i desetljeće u kojem nastaje.²⁰ Zbog toga je opis je Škarićeva jezika Ivane Vrtič (2007) vrijedan pozornosti – spominje dvojinu i množinu uz bogato oprimljenje:²¹

Od morfoloških je osobina svakako najzanimljivija tzv. starinska sklonidba, koju je zagovarala Zagrebačka filološka škola, odnosno stariji, nesinkretizirani nastavačni morfemi u množini imenica (npr. G mn. na *-ah* i *-ih*: *u srid vodah*^{Post 1,6}, *od dužnostih misnikah*^{Lev 11,6}, *svih gradovah i državah*^{Jdt 3,1}, *od ljudih*^{Mt 6,2}, nastavak *-uh* za dual: *sjajnost njegovih očiuh*^{Job 41,9k}, *dilo tvojih rukuh*^{Ps 102,26}, ali nalazimo i nastavak *-ov*, i to isključivo kod imenica m. r.: *mного pukov i narodov*^{Post 35,11}, *imena sinov*^{Izl 1,1}, *ako budete narodili sinov, i unukov*^{Pnz 4,25}; D mn. na *-om*, *-em* i *-am*: *prikazaše kadomiris tudjim bogovom*^{Jr 1,16}, *otpuštamo dužnikom*^{Mt 6,12}, *takovim ljudem*^{Mt 5,10k}, *neka gospoduje ribam mora, i ptičam neba*^{Post 1,26}; L mn. na *-ih*: *na nebesih*^{Mt 5,48}, *po hramovih*^{Sam 31,9}; I mn. na *-i*, *-(a)mi*, *-imi*: *nad gradovi*^{Suci 1,7k}, *s onimi ženami*^{Sam 2,22k}, *tako-me ričmi zadržati*^{Dn 2,9}, *za svojimi stolicami*^{Iv 2,14}, *sa tvojimi starijimi*^{Pnz 4,31}).

¹⁷ Babukićevo *pričaštje* – suvremeno rečeno, glagolski pridjev radni i trpni, ali i glagolski pridjev sadašnji i prošli.

¹⁸ Vidi: Katičić (1981), Hercigonja (1999), Kuzmić i Šimudvarac (2015, 2016), Blažević Krezić (2020).

¹⁹ Vidi: Kalenić (1965), Anić (1971), Sović (1985), Ham (1993).

²⁰ Vidi: Ham (2006), Ham i Smajić (2018, 2019).

²¹ Opširnije o Škarićevu jeziku u Ivane Vrtič (u kontekstu literature o Škariću) vidi: Ham i Smajić (2020).

Ima sporadično i primjera novije sklonidbe (G mn.: *u kojem od ovih gradova*^{Pnz 4,42^o}; D mn.: *što-će-se tvojima dvama sinovima sgoditi*^{1 Sam 2,34^o}; L mn.: *u njihovim rodbinama, plemenima*^{Br 1,28^o}; I mn.: *meju svima narodima*^{Nag XI}). Nailazimo sporadično i na primjere kratke množine (*biahu učinjeni krovi na kućah*^{2 Kr 1,2k^o} *mnogi puci i kralji*^{Jr 1,15k^o} *u njegovoj-bo-su ruci kraji zemlje*^{Ps 95,4^o} *zapovidi, da ovi kameni nastanu krusi*^{Mt 4,3}). (Vrtić 2007: 457–458)

Iako je rad Ivane Vrtić na građi cijeloga *Svetoga pisma* pa su i primjeri iz svih 12 knjiga, moguće je izdvojiti, zahvaljujući oznakama, samo one primjere koji pripadaju ovdje opisivanom *Evandjelju: otpuštamo dužnikom* – dativ množine, *na nebesih* – lokativ množine. Iako autorica kaže da se potvrđuje dvojina na *-uh*, ipak ne uočava da je dvojina i u primjeru *dvama sinovima*, nego nastavak *-ama* pripisuje primjerima »novije sklonidbe«. *Škarićeve* padežne oblike za množini naziva »starinskom sklonidbom«.

Ovdje ću opisati *Škarićev* padežni sustav dvojine i množine, ne smatrajući da su nastavci *-ima*, *-ama* noviji nastavci i ne smatrajući da su nastavci za množinu koje propisuje zagrebačka škola »starinski«. I jedni i drugi nastavci pripadaju istom povijesnom jezičnom presjeku i tako ću ih opisati. *Škarićev* ću padežni sustav prikazati sinkronijski, usporediti ga s naprijed opisanim *Babukićevim* i *Volarićevim* padežnim sustavom. Tako gledano, nema »novijih i starinskih nastavaka«, oni postaju noviji i stariji kada ih gledamo iz suvremenoga ili starijega jezičnoga stanja.

U gornjem su navodu tri primjera za dvojину, u dvama je riječ o genitivu: *sjajnost njegovih očuh, dilo tvojih rukuh*, a treći je dativ dvojine, pogriješno protumačen kao množina s nastavkom *-ima*: *što-će-se tvojima dvama sinovima sgoditi*. Ni jedan od triju navoda nije iz *Matejeva evanđelja*, a budući da se u *Matejevu evanđelju* potvrđuje dvojina na *-uh* i *-ima*, navedeni primjeri upućuju da bi se u cijelom *Škarićevu Svetom pismu* moglo potvrditi stanje kao u *Matejevu evanđelju*.

Ovdje upotrebljavam naziv *slobodna dvojina* za imenicu uz koju broj nije izrečen i *vezana dvojina* za imenicu uz koju je broj izrečen. Dakle, u slobodnoj dvojini imenica je bez atributa (koji je broj), u vezanoj je s atributom (koji je broj).²² U *Matejevu se evanđelju* potvrđuje dvojina:

- slobodna, u parnih imenica *oči, uši, noga, ruka, bok, pleći, prsi*;
- vezana, uz brojeve *dva, tri, četiri* u imenice koje ne znače parnost;
- slobodna, u imenica koje ne znače parnost.

Imenice ću opisati prema imeničkim vrstama radi preglednije usporedbe s množinom, kako u *Škarića*, tako i u naprijed opisanim slovnica.

²² Ne upotrebljavam nazive *parnost/dvojnost, dualia tantum, slobodna/vezana dvojina (eksplicitno i neeksplicitno), anaforičkal/sindetska, pronominalno-verbalna/dvojina u konstrukcijama s dva imena/sročna dvojina, dvojna dvojina (dvojna množina), eliptična dvojina* i ne razvrstavam primjere prema sadržaju tih naziva. Naime, različiti autori upotrebljavaju različito nazivlje pa bi sama upotreba određenog naziva tražila i teorijsku potporu, a to je izvan cilja ovoga rada. O nazivima vidi: Mihaljević (2014: 24–34).

Dvojina parnih imenica

Bok

U jednom primjeru u Škarića potvrđuje se parna imenice a-vrste m. r. *bok*, u G dv. nastavak je *-uh*:

G dv. i kožni pas okolo svojih *bokuh*. (34)²³

Babukić smatra da su se G i L dv. imenica muškoga i srednjega roda izgubili i bilježi samo jedan primjer, genitiv *bokuh*, i to iz starijega jezičnoga stanja, iz Katančića (Babukić 1854: 199) – za G i L dv. u Babukića ne daju se primjeri (osim *bokuh*), Babukić smatra da se umjesto G i L upotrebljava N dv.

Ruka, noga

Parnu dvojину imenica e-vrste *noga* i *ruka* Škarić izražava u NA dv. nastavkom *-e*, G mn. nastavkom *-uh*, u LI dv. nastavkom *-ama*. Za dativ i vokativ nisu potvrđeni primjeri:

N dv. Treća bi paraplegia, tojest ona, kad tkomu oslabje oli samo *noge*, oli *noge* i *ruke*. (44)

A dv. uložije *ruke* u Isusa (235) uze vode, opru *ruke* (246)
uhvatiše-ga za *noge* (259)

G dv. Nebo-je moje pristolje, a zemlja-je podstolac mojih *noguh*. (54)
inače mogahu oli izbosti, oli natući plesna *noguh*. (93)
otresite prah sa svojih *noguh* (94)
a za pranje *rukuh* nemojte-se starati. (136)
da pristojno primi iz Jehovinih *rukuh* ploče staroga zakona na gori Sinai (39)

L dv. i po ulicah stojeći i ovd i ondi na *nogama* (60)
Ni obuće, odliš ote, koju imate na *nogama* (93)
koja nosi dite sebi pouzdano na *rukama* (40)
Evo-me dakle u vašima *rukama* (236)

I dv. da-ga oni počem nepotlače svojima *nogama* (69)
pobia sada naredbu s obzirom na blagovanje kruha neopranima *rukama*. (135)
klikuje pun veselja, plesće *rukama*... (177)

NA dv. ne potvrđuju se u Škarića s nastavkom *-i*, kako to preporuča Volarić (1852: 36).

²³ Uz navod iz Škarića u zagradi pišem samo broj stranice. U navodima zadržavam izvorno Škarićevo pisanje: slovopis, pravopis (morfonološki, spajanje zanaglasnica s naglašenom riječi spojnicom, pisanje niječnice sastavljeno s glagolima sl.). Opširnije o slovopisu i pravopisu u Škarića vidi: Vrtić (2007).

U jednoj je rečenici potvrđena oblik *rukuh* u prijedložnom izrazu *u rukuh*, za koji se ne može pouzdano utvrditi je li posvojni G dv. ili je L mn.:

Bi dakle oni kruh, i ona riba uzmnožena i *u rukuh* Isusa, koj od pet glavah kruha biaoše napunio toliko krošnjah, i *u rukuh* učenikah čim-ga oni diljahu i davahu svakomu koliko-bi tko htio. (130)

Oko, uho

Značeći osjetila, *oko* i *uho* sklanjaju se u množini prema i-vrsti, a tako je i u dvojnini. Babukić i Volarić složni su u tom, a tako se ostvaruje i u Škarića. Imenice nisu česte u tekstu pa se nisu potvrdili oblici za sve padeže, nisam pronašla potvrde za dativ i vokativ:

- N dv. Padahu-im *oči* od sna. (233)
 ...tada-će-se otvoriti *oči* slipim, i *uši* gluhim. (76)
- A dv. ...nosi-vam prid *oči* vaše nebožnosti (35)
 biahu oni otvorili *oči* svoje pameti (43)
- G dv. da pusti iz *očiuh* oni plač (240)
 I ako to dojde Oblastniku još i danas do *ušiuh*. (260)
- L dv. premda-se u *očima* svita čini malahno (123)
 začudno-je u našima *očima*. (185)
 ovo-se-je proročanstvo izpunilo danas na nasima *ušima*. (37)
- I dv. držec prid *očima*. (15)
 Imajte, govori, prid *očima* (48)
 vidiste sve svojima *očima*. (258)
 ne-bi ni *očima* vidili, ni *ušima* čuli, ni srcem razumili (120)
 i oni *ušima* mučno čuju (120)

Pleća, prsa, usta

Opisujući dvojinu i-vrste, Babukić navodi da se kao *oči* i *uši* mogu sklanjati i *pèrsi*,²⁴ *pleći*, *usti* i *vedji* (Babukić 1854: 200). Od navedenih imenica, ne potvrđuje se u Škarića samo *vedji/vedja*. Imenica *pleća* potvrđuje se u Škarića vrlo rijetko, a potvrđuje se u srednjem rodu pa prema tomu pripada i a-vrsti:

- N dv. a njezina *pleća* na okolo hiahu odivena dubovi 146
- G dv. odpadaše meso s *plećah*. (247)
 Digoše-mu trstiku iz ruke i plašt s *plećah*. (248)
- A dv. da uzme na svoja *pleća* svoju postelju (84)
 i stavljaju ih drugim ljudem na *pleća* (194)

²⁴ U Babukića je muklo è *u pèrsa*, koje Škarić ne upotrebljava, u njega je *r* između dvaju zatvornika slogotvorno pa je *prsa*.

Staviše dakle i Isusu na *pleća* križ (248)

I dv. koja-mu biaše za *plećima*. (232)

G dv. može u Škarića biti zbunjujući. Naime, Babukić ovdje, kao i za muški rod, kaže da se G dv. izjednačio s N dv., međutim u a-vrsti Škarić dosljedno upotrebljava za G dv. nastavak *-ah*, dakle, G dv. izjednačuje s G mn. Imenica *prsa* potvrđuje se u Škarića u dvjema rečenicama pa iako se na temelju dvaju primjera ne mogu iznositi pouzdani zaključci, ipak je znakovito:

G dv. okružen sve na okolo zakriljem, tojest, zidićem, koj dopiraše čoviku do *prsiuh* (40)

I dv. i otići s odprtima *prsim*a prama nepriatelju (234)

Prema G dv. *prsiuh* razvidno je da imenica pripada i-vrsti.

Imenica *usta* u Škarića ima miješanu sklonidbu – u N i A dv. imenica je srednjega roda, a u G dv. imenica je ženskoga roda. Budući da nastavak *-ima* pripada i a-vrsti i i-vrsti, teže je odrediti pripada li I dv. srednjemu ili ženskomu rodu:²⁵

N dv. iz obilnosti srдца govore *usta*.(114)

G dv. Niste-li štili: ti-si iz *ustiuh* dičice i sisajućih pripravio (sebi) pohvalu? (180)

nemogaše vojnik rukom dopriti do njegovih *ustiuh* (252)

Ono pak što izhodi iz *ustiuh* izhodi iz srдца (136)

A dv. bečahu svoja *usta* i kimaše (250)

ni da otvore *usta*. (252)

otvorivši on svoja *usta* govoraše im (46)

postaviti u vaša *usta* beside (94)

L dv. ovdí u *ustima* učenicah znači kraljestvo ovoga svita, a u Isusovima *ustima* zlamenuje

nebesku slavu (252)

i mre u *ustima* učitelja (75)

hiti idicu u vodu, i u *ustima* prve ribe, koju budeš iztegnuo naći-ćeš štater (152)

I dv. Ovi-me puk časti *ustima*, a njegovo-je srđce daleko od mene. (134)

Imenica *usta* Škarić upotrebljava i frazemski u prijedložnom izrazu – *po usta*:

kojemu Bog *po usta* Elie Proroka biaše navistio da-će skončati njegov porod (19)

odgovara Farisejom, koji-su-se smutili na proslavljenje učinjeno o Isusu *po usta* di-tićah. (175)

²⁵ Ne treba zaboraviti da se sklonidba imenica, pa tako i imenice *usta*, ovdje opisuje iz Škarićeva jezika, a ne suvremenoga jezičnoga stanja. Za Škarića miješanje dvojine i množine ili miješanje nastavaka dviju imeničkih vrsta (makar bila riječ i imenici pluralia tantum) nije uobičajeno.

Ako-je Bog Svećenikom st. Uvita rekao *po usta* Ošee Proroka da-će-ih on odbaciti od sebe, i od svoje službe (195)

U navedenim bi primjerima *po usta* značilo *reći što komu putem koga*, odnosno istoznačni bi frazem bio *govoriti kroz čija usta*, *govoriti na čija usta*. Frazem *govoriti na (kroz) čija usta* bilježi Matešić u značenju »iznositi/objavljivati svoje misli/ideje putem drugoga« (Matešić 1982: 724). Frazem *govoriti po usta* suvremeni frazeološki rječnici ne bilježe.

Dvojina uz brojeve *dva*, *tri*, *četiri* u imenica koje ne znače parnost

Uz brojeve *dva*, *tri*, *četiri* u imenica muškoga i srednjega roda koje ne znače parnost potvrđuje se N i A dv. s nastavkom *-a*, a u imenica ženskoga roda, ovisno o vrsti, nastavak *-a* ako je imenica e-vrste ili nastavak *-i* ako je imenica i-vrste:

- N dv. Kad-se ova *dva brata*, čuvši Isusov glas, skočiše bez kasnenja (43)
i zato da ova *četiri ribara* biahu od davna složili družinu (43)
ova-bo-se *tri mista* Madian, Efa, i Saba nahode u blagožiteljnoj Arabii. (26)
Sudacah pak, koji sidjahu u polokrug s desne i s live strane, biahu *tri vrste* (28)
Ali buduć bile *tri vrsti* darovah (26)²⁶
- A dv. biaše Isaak rodio *dva sina*, Esava i Jakova. (18)
uze on sobom *tri pridraga učenika* (232)
Josia-je imao *četiri sina*. (19)
Tja do smrti; drže niki od tumačiteljah, da-je Josip sa svojom obitilju postao u Ejiptu
samo tri *miseca*, drugi govore dva *godišta*, treći čine četiri, a niki sedam godištah. (30)
iziskuju malo da ne svi tumačitelji slideće *tri stvari* (20–21)

Ovdje je Škarić u skladu s Babukićevom preporukom (1854: 198) i Volarićevom (1852: 35), gdje su N i A dv. s nastavkom *-a*.

G dv. uz brojeve *dva*, *tri*, *četiri* u imenica a-vrste i e-vrste koje ne znače parnost u Škarića je s nastavkom je *-ah*.²⁷

- G dv. imena ovih *trjuh kraljevah* koji biahu izašli od krvi opakoga Akaba. (19)
Vinčanje dakle muža i žene nemože biti razstavljeno nego smrtju jednoga od *dvajuh drugovah*. (54)
od *dvajuh dilah* milosrdja (85)
ni otajstvo *dvajuh* njegovih *pridteciteljah*. (148)

²⁶ Očito da Škarić upotrebljava imenicu *vrst* i *vrsta*, razlika je u imeničkoj vrsti, ne u značenju.

²⁷ Za imenice i-vrste nisam pronašla potvrde.

Čuvši dakle sada zapovid, da-ne-na riči *dvajuh* oli *trjuh svidokah*, na razloženje *dvajuh*,
 oli *trjuh priateljah*. (157)
 prinosi priliku *dvajuh sinovah* (175)
 jednim od ovih *trjuh imenah* (248)
 odabrane od *četirjuh stranah* svita (212)
 ne imati u putu vričice, ni *dviuh haljinah* (93)

Babukić u imenica a-vrste za G dv. preporučuje upotrebu N dv. (smatrajaući da se nastavak *-uh* izgubio, osim u *bokuh*), a *-ah* mu je nastavak za G mn. U Škarića je *-ah* nastavak i za G mn. pa se tako uklanja razlika između G dv. i G mn., primjerice isti je morfološki lik *prijateljah* i u dvojini i množini:

- G dv. *trjuh priateljah*
- G mn. na koju zazva ne mal broj *svojih priateljah* (14)
- G dv. prinosi priliku *dvajuh sinovah*
- G mn. da-je Maria rodila više *sinovah* (24)

Kada je o imenicama e-vrste riječ, u Babukića su primjeri za parne imenica *noga* i *ruka* tako da u poglavlju *O dvojtvenome broju* nema podataka o dvojini imenica koja nisu parne. U poglavlju o brojevima (*O imenu brojnom*) pronaći ćemo podatak da se NAV brojeva *dva*, *dvije*, *tri*, *četiri* slaže s imenicom u N dv. (Babukić 1854: 219), ali o slaganju s GLI nema podataka. U Škarića je pak nastavak *-ah* i za G dv. i L mn. imenica e-vrste:

- G dv. *četirjuh stranah*
- L mn. razglasiše oni ovo čudo po svih *stranah* (88)

U DLI dv. nastavak je *-ima* u a-vrsti, u i-vrsti nastavak je *-ima*. Za imenice e-vrste nisam pronašla potvrde:

- D dv. Nemože nitko služiti *dvama gospodarima* (65)
 daje *dvama slipcima* kripost da progledaju (82)
- L dv. i zato-je u svima *četirima Evanjeljima* nadostavljeno (17)
 poznavanje jedinoga Boga u *trima sobstvima* (185)
 O ovima *dvima zapovidima* (192)
- I dv. da zadovoljimo *trima učenjinima pitanjima*. (21)
 Gosp. biaše svrhu toga nastao inad među *dvama* glasovitima judejskima *učiteljima*
 Šamaiom, i Hillelom. (161)

Dvojina u Škarića ima sinkretizirane nastavke, u svim je trima padežima, DLI, nastavak *-ima*, *-ama*. Nastavak *-ima* osim za dvojину Škarić upotrebljava za množinu imenice *vrata*:

Po isti način, kad budete vidili sve ovo, znajte, da-je blizu prid *vratima*. (212)
 kad-je evo Juda na *vratima* vrtla sa četom (233)
 buduć-ga prie razgledala na *vratima* (239)

Imenica *žrn* upotrijebljena je s nastavkom *-ima*, ali je primjer moguće tumačiti i kao slobodnu dvojinu:

Biti-će dvi mlinarice za *žrnima* (113)

Na to upućuje i širi kontekst:

Biti-će *dvi mlinarice* za *žrnima*, jedna-će biti primjena, a druga odvržena. (113–114)

U ostalih imenica Škarić upotrebljava za ta tri padeža, DLI mn., nesinkretizirane nastavke, onako kako to Babukić propisuje. Primjerice, u istoj rečenici tri padeža za množinu, svaki sa svojim nastavkom:

I buduć Isus svršio davati *naredbah* svojim dvanaest *učenikom*, oddili-se on od onle da pojde učiti i propovidati po njihovih *gradovih*. (100)

Nastavcima se u Škarića razlikuju dvije kategorije broja, dvojinu i množinu, množina ima u DLI različite nastavke:

D mn. *-om, -em* da-će-se mnogi i mnogi uzbuniti proti *Apostolom* i drugim *pripovidaocem* (98)

I razsrdi-se njegov gospodar i pridade-ga *mučiteljem* doklebi izplatio vas dug. (160)

L mn. *-ih* druge sluge u kraljevih *dvorovih*. (160)

ali je mudrost opravdana po njezinih *sinovih*. (104)

I mn. *-i* Tada pristupi k njemu mati Zebedeovih sinovah sa svojimi *sinovi*. (172)

i porazenju puka nemože prikladiti ni sažganje Sodome s ostalimi *gradovi*. (208)

Slobodna dvojinu u imenica koje ne znače parnost

Malobrojni su primjeri u kojima se potvrđuje imenica (ili poimeničeni pridjev) u dvojinu bez brojeva *dva, tri, četiri* i koja ne znači parnost. U tim je primjerima iz konteksta jasno da se imenica (poimeničenim pridjev) odnosi na *dva, tri* ili *četiri*, iako broj nije izrečen:

Ovi nazov *muž*, i *žena* pristojaše-se *zaručenima* (21)

muž i žena, zaručeni → dva

tojest i veselo povedenje zaručnice u zaručnikovu kuću, i krasnu večeru, i uvodjenje neviste u ženitnu ložnicu, i nazvanje svake čestitosti *novovinčanima*. (22)

zaručnica i zaručnik, novovinčani → dva

jer ovimi ostaje on posve odvezan od dužnosti prema svojim *roditeljima*, da sin reče *svojima roditeljima* (134)

sinovi oprostjeni od svake dužnosti prema *svojima roditeljima* istom da reku : znaj otče, znaj majko, da-sam ja ono, što-bih imao dati tebi, dao Bogu. (134)

otac i majka, roditelji → dva

ujde u ložnicu divojke s njezinima *roditeljima* i sa svojim *učenicima* Petrom, Jakovom, i Ivanom. (88)

otac, majka, roditelji → dva

Petar, Jakov, Ivan → tri

Razlučiše-se zato od ostalih Petar, Jakov, Ivan, i Andria, užeše Isusa na stranu, i upitaše-ga muče, kojega-bi-se vrijeme sgodilo i razsutje Jerusolima i Isusovo došastje, i svrha svita, ufajući-se da-bi on to njima, kako *svojima pridragima* rekao u skrovito. (204)

Petar, Jakov, Ivan, Andria → četiri

Ako se imenica ne odnosi na *dva, tri, četiri*, bit će u množini, a zbog toga se imenica *roditelji* potvrđuje i u oblicima za množinu:

Oni, koj čića ljubavi prema *roditeljem* oli prema porodu odstupa od moje vire (99)

Nezabranjuje dakle Isus ovimi ričmi, da sinovi pokažu, i učine svoju dužnost prema svojim *roditeljem*, ter da-ih častno nepokopaju (80)

A pridavati-će na smrt brat brata i sinovi-će-se buniti protiva *roditeljem*, i zadavati-će-im smrt (95–96)

U primjerima je riječ o roditeljima općenito (ne o jednom ocu i jednoj majci) pa je imenica u množini. Dakle, nije riječ o Škarićevoj nedosljednosti u upotrebi dvojskih i množinskih nastavaka, nego o semantičkoj razlici koja se izriče gramatičkom kategorijom. Isto je i s imenicom *učenici*, ako znači više od četiri (množinu), imat će i množinski oblik:

I pruživši ruku prema svojim *učenikom* (117)

Sročnost predikata sa subjektom u dvojini

Prema svim naprijed navedenim primjerima predikat je uz subjekt u dvojini uvijek u množini. Među svim primjerima u jednostavnim glagolskim vremenima koja ne izriču rod samo je jedan primjer su kojemu je predikat složeno glagolsko vrijeme s glagolskim pridjevom pa je tako izražen rod – subjekt je u dvojini muškoga roda, a tu je i glagolski pridjev u množini muškoga roda:

i zato da ova *četiri ribara biahu* od davna *složili* družinu... (43)

Na temelju se jednoga primjera ne može izvesti općeniti zaključak, ali se uočava da Škarićev primjer nije u skladu s Babukićevom preporukom. Naime, Babukić smatra da uz subjekt muškoga roda dvojine dolazi i predikat u

dvojini,²⁸ a izražava li rod, tada ga izražava morfološkim oblikom homonimnim srednjemu rodu. Babukić oprimjeruje: »... nas *dva* smo *bila* (m. bili) u Beču. – Ona *dva izgubljena prstena našla su se* ili *našasta su.*« (Babukić 1854: 270). U Škarića je sročnost semantička, rod glagolskoga pridjeva usklađen je sa stvarnim spolom subjekta. Prema Babukiću, Škarićeva bi rečenica trebala glasiti: »i zato da ova *četiri ribara biahu* od davna *složila* družinu...«.

Zaključak

U Škarićevu prijevodu *Matejeva evanđelja* dvojina se upotrebljava kao slobodna dvojina u parnih imenica, vezana uz brojeve *dva*, *tri*, *četiri* u imenica koje ne znače parnost i slobodna bez izrečenih brojeva *dva*, *tri*, *četiri* uz imenice koje ne znače parnost. Škarić dosljedno padežnim nastavkom razlikuje DLI dv. od DLI mn., ali ne i G dv., koji ima u Škarića isti nastavak kao i G mn. a-vrste i e-vrste i kao L mn. e-vrste. Padežni sustav dvojine i množine, prikazan u Tablici 4., ova-ko izgleda u Škarića:

Tablica 4. Padežni nastavci za dvojину i množinu u Škarićevu *Matejevu evanđelju* (1860).

	dvojina			množina		
	a-vrsta	e-vrsta	i-vrsta	a-vrsta	e-vrsta	i-vrsta
N	-a	-e	-i	-i, -a	-e	-
G	-ah	-ah	-iuh	-ah	-ah	-ih (-iuh)
D	-ima	—	-ima	-om, -em	-am	-im
A	-a	-e	-i	-e, -a	-e	-i
V	—	—	—	-i, -a	-e	-i
L	-ima	-ama	-ima	-ih	-ah	-ih
I	-ima	-ama	-ima	-i	-ami	-mi

Literatura

- Anić, Vladimir. 1971. *Jezik Ante Kovačića*. Zagreb: Školska knjiga.
- Babić, Stjepan. 1990. Jezik Rituala rimskoga – važna sastavnica u razvoju hrvatskoga književnog jezika. *Filologija* 18: 75–81.
- Babić, Stjepan. 1998. *Sročnost u hrvatskome književnome jeziku*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Babić, Stjepan. 2005. *Razmišljanja o Bogu i patnji*. Zagreb: Tevizija.

²⁸ Što je protumačeno naprijed u radu u poglavlju *Imenička dvojina i množina u Babukića i Volarića*.

- Babić, Stjepan i dr. 2007. *Glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Babić, Nada. 2018. *Hrvatski prijevodi Novoga zavjeta od 20. st.* Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Babukić, Vjekoslav. 1836. *Osnova slovnice narječja ilirskoga*. Zagreb: Milan Hišfeld.
- Babukić, Vjekoslav. 1854. *Ilirska slovnica*. Zagreb: Brzotiskom nar. tiskarnice Dra. Ljedvita Gaja.
- Barić, Eugenija i dr. 1997. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Blažević Krezić, Vera. 2020. Dvojina u biblijskim tekstovima hrvatskih protestantskih knjiga. *Croatica* 44(64): 55–80.
- Črnčić, Ivan. 1858. Sveto pismo. Prievod g. Skarića. *Neven* VII (9): 139–142.
- Črnčić, Ivan. 1858. Sveto pismo. Prievod g. Skarića. *Neven* VII (10): 156–159.
- Črnčić, Ivan. 1858. Sveto pismo. Prievod preč. g. Škarića. *Neven* VII (32): 511–512.
- Črnčić, Ivan. 1858. Sveto pismo. Prievod preč. g. Škarića. *Neven* VII (33): 527–528.
- Črnčić, Ivan. 1858. Sveto pismo. Prievod preč. g. Škarića. *Neven* VII (35): 559.
- Črnčić, Ivan. 1858. Sveto pismo. Prievod preč. g. Škarića. *Neven* VII (36): 575.
- Črnčić, Ivan. 1859. Gospodinu Starcu Bjelobrka Andri Stazića, Odgovara Č. *Jadranske vile* I: 110–115.
- Ham, Sanda. 1993. *Jezik Josipa Kozarca*. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Ham, Sanda. 2006. *Povijest hrvatskih gramatika*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Ham, Sanda. 2022. *Po jeziku Hrvati*. Zagreb: Školska knjiga.
- Ham, Sanda, Dubravka Smajić. 2018. O nekim nejasnoćama oko Škarićeva Prijevoda Svetoga pisma. *Jezik* 65 (4–5): 121–134.
- Ham, Sanda, Dubravka Smajić. 2019. Kritike jezika Ivana Matija Škarića u ozračju književnojezičnih mijena 19. st. (rad u tisku u *Zborniku 7. hrvatskog slavističkog kongresa*).
- Ham, Sanda, Dubravka Smajić. 2020. Suvremeni pogledi na jezik Škarićeva prijevoda Svetoga pisma. U: *Biblijana: Hrvatski prijevodi Biblije*. Taras Barščevski, Zrinka Jelaska, Nada Babić (ur.) 2020. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo – Katolički bogoslovni fakultet, 33–50.
- Hercigonja, Eduard. 1999. Dvojina u jeziku tekstova hrvatskoglagoljičke neliturgijske književnosti XV. stoljeća. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 25(1): 123–140.
- Kalenić, Vatroslav. 1965. *Jezik i umjetnički izraz Augusta Šenoe*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofski fakultet.
- Katičić, Radoslav. 1981. Dual u gramatici Bartola Kašića. *Filologija* 10: 243–244.
- Katičić, Radoslav. 1986. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: JAZU – Globus.
- Kuzmić, Boris, Mario Šimudvarac. 2015. Vezana dvojina u čakavskim pravnim tekstovima od 13. do 18. stoljeća. *Croatica et Slavica Iadertina* 11/1: 37–55.
- Kuzmić, Boris, Mario Šimudvarac. 2016. Kongruentna (sročna) dvojina u srednjovjekovnim čakavskim pravnim tekstovima. *Croatica et Slavica Iadertina* 12/1: 25–40.

- Lazić, Zdravko. 2021. Stjepan Babić na Božjim stazama. Propovijed na pokopu Stjepana Babića. *Jezik* 68(4): 158–160.
- Lujić, Božo (ur.) 2018. *Hrvatski standardni prijevod Biblije*. Zagreb: HBD.
- Marković, Ivan. 2013. *Uvod u jezičnu morfoloiju*. Zagreb: Disput.
- Matešić, Josip. *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Mažuranić, Antun. 1839, ²1842. *Temelji ilirskoga i latinskoga jezika za početnike*. Zagreb: Tiskom Fr. Župana.
- Mihaljević, Milan. 2014. *Slavenska poredbena gramatika*. 2. dio. Zagreb: Školska knjiga.
- Moguš, Milan. 1978. *Antun Mažuranić*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti – SNL.
- Silić, Josip, Ivo Pranjković. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Sović, Ivan. 1985. *Jezik Ksavera Šandora Gjalskog*. Zagreb: Školske novine.
- Stazić, Andrija. 1850. *Grammatica della lingua illirica ad uso degli amatori nazionali e stranieri che bramano d'impararla*. Zadar: Fratelli Battara.
- Škarić, Ivan Matij. 1860. *Sveto pismo Staroga i novoga Uvita iz latinskoga s obzirom na matične knjige izbistreno i iztumačeno po Ivanu Matiju Škariću, svetoga bogoslovja naučitelju, Slog deveti, koj sadržaje Evanjelje po Matiju, Evanjelje po Marku, Evanjelje po Luki*. Beč: Ces. kr. dvorna i obštena tiskarnica.
- Tafra, Branka. 1993. *Gramatika u Hrvata i Vjekoslav Babukić*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Vidović, Marinko. 2003. Škarićevo Sveto pismo. *Crkva u svijetu* XXXVIII(4): 501–530.
- Vince, Zlatko. 1990. *Putovima hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Volarić, Fran. 1852. *Ilirska slovnica za početne učionice*. Trst: Vladateljna tiskarnica.
- Vrtič, Ivana. 2007. O jeziku Škarićeva prijevoda *Svetoga pisma*. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 33(1): 449–468.

NOUN DUAL AND PLURAL IN THE TRANSLATION OF THE GOSPEL OF MATTHEW BY IVAN MATIJ ŠKARIĆ

The aim of this paper is to determine whether Ivan Matij Škarić uses in his translation of the Holy Scriptures – the Gospel of Matthew (1860) – different case noun suffixes with numbers two, three, four (regardless of whether the number is explicit or implicit) from suffixes for noun plural. Thus, it is sought to determine whether there is the difference in case suffixes between the dual and the plural. Škarić's case system is compared with the case system in Babukić (1836, 1854), Stazić (1850) and Volarić (1852). Attention is also paid to the critiques of Škarić's language, especially the critiques of case forms in Škarić, published in *Neven* (1858) by Ivan Črnčić.

Keywords: Ivan Matij Škarić, Holy Scriptures, the Gospel of Mathew, dual, plural